

KROONJUWEL EN ANDERE MYCOLOGISCHE SNUISTERIJEN 3. HET ZUIDELIJKE GEDEELTE VAN HET BUNDERBOS C.A.

Jo Bollen

Het Einde 39, 6181 JS Elsloo

Bollen, J.A.G. 2002. Crown Jewels and other Mycological Ornaments 3. The southern part of Bunderbos c.a. *Coolia* 45(1): 5-8.

The third part of this series on areas of special mycological interest in the Netherlands describes the southern part of the Bunderbos, a deciduous forest on a steep slope of the Meuse-valley. The area is situated a few kilometres north of Maastricht in the province of Limburg and is renowned for its rich mycoflora. In 15 years of inventory 425 taxa, of which 70 red-listed species, have been recorded.

Voorwoord (door L. Jalink, de samensteller van deze rubriek)

De hellingbossen tussen Bunde en Elsloo staan bekend om hun mycologische rijkdom. Het meest paddestoelenrijke hok van heel Limburg (Jalink, in prep.) ligt grotendeels in deze hellingbossen. Ook landelijk gezien neemt dit gebied een belangrijke plaats in: het staat op de vierde plaats in de landelijke top 200 van mycologische kroonjuwelen (Jalink, 1999). Jo Bollen inventariseert al 20 jaar in dit gebied en het is daarom zeer verheugend dat Jo de lezer in enkele afleveringen van deze rubriek laat meegenieten van de rijkdom van dit gebied.

Inleiding

De hellingbossen tussen Bunde en Elsloo strekken zich uit over een lengte van ongeveer 5 km. De breedte varieert van enkele honderden meters tot meer dan een kilometer. Sinds de verkoop in de jaren 70 van de Geulse gemeentebossen aan Staatsbosbeheer staat het hele aaneengesloten hellingboscomplex tussen Bunde en Elsloo bekend onder de naam Bunderbos c.a. (cum annexis). Plaatselijk worden voor de verschillende delen van het bos nog de oorspronkelijke namen gebruikt. Het Bunderbos c.a. laat zich verdelen in een noordelijke en een zuidelijke helft, de grens ligt ongeveer bij Geulle. In het noordelijke gedeelte richting Elsloo liggen het Lage bos en het Hoge bos met aansluitend het Kasteelpark (eigenaar gemeente Stein). Meer richting Geulle liggen de Pastoorsberg, de Sniijdersberg, de Moorveldsberg en tenslotte In de Breuk gelegen nabij de watermolen van Geulle. De paddestoelenflora van dit noordelijke gedeelte van het Bunderbos c.a. komt aan de orde in de volgende aflevering van deze rubriek (Bollen, in prep.).

In deze aflevering wordt het zuidelijke gedeelte van het Bunderbos c.a. beschreven. Tot het zuidelijke gedeelte horen onder andere het Geuller bos, het Armenbos, het Dennenbos en de Wantenberg. Dit zuidelijke gedeelte van het Bunderbos inventariseer ik zo'n 15 jaar. Mijn inventarisaties in dit bos vinden één à twee keer per maand plaats.

Bodem en geologie

De bodem in dit gebied bestaat voornamelijk uit een mengeling van leem, zand en oude kleilagen van pleistocene Maasafzettingen, en tertiaire grofzandige grindlagen en kleilagen, gedeeltelijk bedekt met zandige löss. In de hoger gelegen gedeeltes zijn nog restanten löss aanwezig. De lager gelegen gedeeltes bestaan voornamelijk uit jonge rivierkleigronden.

Voor het ontstaan van dit gebied moeten we terug naar het einde van het tertiair, zo'n 65 tot 2,3 miljoen jaar geleden, (Ummels *et al.*, 1998). Toen de zee zich definitief had teruggetrokken, bleef er een vlak landschap over. In samenhang met gebergtevorming elders, zoals bijvoorbeeld de Ardennen in België, onderging ons land een kantelende beweging. De Maas, die toen van Visé (België) richting Aken (Duitsland) liep en één rivier met de Rijn vormde, werd gedwongen zijn stroom meer naar het westen te verleggen. Hierdoor zijn de maasterrassen ontstaan, met als laatste de helling die zich uitstrekt van Bunde tot Elsloo.

In de huidige tijd fungeert het hellingbos als een groot afwateringsgebied van het plateau gelegen ten westen van Schimmert. De diepe insnijdingen in de hellingen zijn ontstaan door de vele dwars op de hellingen gelegen afwaterende bronnen en beken. Waar de oude kleilagen kalkhoudend zijn, is het bronwater oververzadigd van kalk en vormen zich kalkmanteltjes om stenen, takjes en dergelijke. Deze worden ook wel 'kalkpoppetjes' genoemd. In heldere zuurstofrijke bronbeekjes en bronputten worden de larven afgezet van diverse salamandersoorten, waaronder de zeer zeldzame vuursalamander.

Begroeiing

In de hogere en drogere bosgedeeltes worden eiken en berken vergezeld door boomsoorten zoals robinia, beuk, esdoorn, haagbeuk, kastanje en zoete kers. De ondergroei bestaat onder andere uit hazelaar, kamperfoelie en vlier. Als bodembedekkers treffen we klimop, braam, varens en diverse andere planten aan. In de lagere, nattere bosgedeeltes is het bos geschikt voor vochtminnende soorten zoals els, es, populier en wilg. Hier treffen we een ondergroei aan van lijsterbes, meidoorn, sleedoorn, vlier met als bodembedekkers braam, klimop, eenbes, grote keverorchis, breedbladige wespenorchis en verder vele bijzondere planten. Aanplant van fijnspar heeft zo'n 45 jaar geleden plaatsgevonden op een perceel beneden in het Geulse bos en in een helling van het Armenbos. Enkele oude grove dennen vinden we richting Bunde. Het beheer in het Bunderbos c.a. is gericht op zo natuurlijk mogelijk bos. Dood hout blijft veelal liggen. Wel worden de paden vrij gehouden van omgewaaide bomen. Er wordt zorg gedragen voor de afvoer van bronwater en de beken worden regelmatig schoongemaakt.

Mycoflora

De totale soortenlijst bedraagt 425 soorten fungi. Maar liefst 16% hiervan, ofwel 70 soorten, staan op de Rode Lijst (Arnolds & Van Ommering, 1996). Over enige bijzondere vondsten uit dit gebied is al eerder gepubliceerd (Bollen, 2000, 2001a, 2001b).

Ondanks het feit dat dit gebied al 15 jaar intensief wordt geïnventariseerd komen er nog steeds nieuwe en bijzondere soorten bij. Zo werd op 28 augustus 1999 op een holle reststomp van een twee jaar eerder omgewaaide Canadapopulier de zeer fraaie Oranjerode hertenzwam (*Pluteus aurantiorugosum*) aangetroffen. Enkele andere recente waarnemingen betreffen de Rossige stekelzwam (*Hydnum rufescens*), de Kleine trompetzwam (*Pseudocraterellus undulatus*), de Goudplaatzwam (*Phylloporus pelletieri*) en de Geschubde boleet (*Strobilomyces strobilaceus*). De laatstgenoemde twee soorten werden gevonden op een twee meter hoog, zandig/lemig en mosbedekt talud langs een bronbeekje. Hieronder volgt een overzicht van de Rode lijst-soorten die tijdens 15 jaar inventariseren in het zuidelijke gedeelte van het Bunderbos zijn aangetroffen. Het betreft de kilometerhokken met coördinaten 179/323, 179/324 en 180/324.

Ernstig bedreigd (EB, 5 soorten)

<i>Cystoderma terreii</i> (Rode korrelhoed)	<i>Pseudocraterellus undulatus</i> (Kleine trompetzwam)
<i>Hydnum rufescens</i> (Rossige stekelzwam)	<i>Russula lilacea</i> (Lila russula)
<i>Otidea cochleata</i> (Donker hazenoor)	

Bedreigd (BE, 22 soorten)

<i>Clavulina rugosa</i> (Rimpelige koraalzwam)	<i>Helvella atra</i> (Roetkluiifzwam)
<i>Coltricia perennis</i> (Echte tolzwam)	<i>Hydnum conrescens</i> (Gezoneerde stekelzwam)
<i>Cortinarius albobolaceus</i> (Lila gordijnzwam)	<i>Hydnum repandum</i> (Gele stekelzwam)
<i>Delicatula integrella</i> (Plooiplaatzwammetje)	<i>Lactarius decipiens</i> (Pelargoniummelkzwam)
<i>Disciotis venosa</i> (Grote aderbekerzwam)	<i>Morchella esculenta</i> (Gewone morielje)
<i>Dumontinia tuberosa</i> (Anemonenbekerzwam)	<i>Otidea alutacea</i> (Zeemkleurig hazenoor)
<i>Entoloma euchroum</i> (Violette satijnzwam)	<i>Phylloporus pelletieri</i> (Goudplaatzwam)
<i>Entoloma incanum</i> (Groensteelsatijnzwam)	<i>Ramaria abietina</i> (Groenwordende koraalzwam)
<i>Entoloma chalybaeum</i> (Blauwplaatstaalsteeltje)	<i>Strobilomyces strobilaceus</i> (Geschubde boleet)
<i>Gastrum pectinatum</i> (Grote aardster)	<i>Tricholoma columbetta</i> (Witte duifridderzwam)
<i>Gastrum corollinum</i> (Tepelaardster)	
<i>Gyrodon lividus</i> (Elzenboleet)	

Kwetsbaar (KW, 32 soorten)

<i>Asterophora lycoperdoides</i> (Poederzwamgast)	<i>Daldinia concentrica</i> (Kogelhoutskoolzwam)
<i>Lactarius torminosus</i> (Baardige melkzwam)	<i>Russula heterophylla</i> (Vorkplaatrussula)
<i>Auriscalpium vulgare</i> (Oorlepelzwam)	<i>Entoloma sericellum</i> (Sneeuwvloksatijnzwam)
<i>Lactarius vellereus</i> (Schaapje)	<i>Russula pseudointegra</i> (Kleibosrussula)
<i>Boletus luridus</i> (Netstelige heksenboleet)	<i>Entoloma serrulatum</i> (Zwartsneesatijnzwam)
<i>Macrocystidia cucumis</i> (Levertraanzwam)	<i>Russula risigallina</i> (Abrikozenrussula)
<i>Boletus radicans</i> (Wortelende boleet)	<i>Gastrum fimbriatum</i> (Gewimperde aardster)
<i>Marasmius cohaerens</i> (Hoornteelstaailing)	<i>Schizophyllum commune</i> (Waaiertje)
<i>Clavulinopsis helveola</i> (Gele knotszwam)	<i>Helvella acetabulum</i> (Bokaalkluiifzwam)
<i>Morchella semilibera</i> (Kapjesmorielje)	<i>Tricholoma fulvum</i> (Berkeridderzwam)
<i>Clitocybe geotropa</i> (Grote trechterzwam)	<i>Helvella macropus</i> (Schotelkluiifzwam)
<i>Peziza badia</i> (Bruine bekerzwam)	<i>Tricholoma sulphureum</i> (Narcisridderzwam)
<i>Collybia tuberosa</i> (Purperknolcollybia)	<i>Helvella queletii</i> (Grote schotelkluiifzwam)
<i>Pluteus aurantiorugosus</i> (Oranjerode hertenzwam)	<i>Tylopilus felleus</i> (Bittere boleet)
<i>Coriolopsis trogii</i> (Bleke borstelkurkzwam)	<i>Inonotus hispidus</i> (Ruige weerschijnzwam)
<i>Pluteus leoninus</i> (Goudgele hertenzwam)	<i>Volvariella pusilla</i> (Kleine beurszwam)

Gevoelige (GE, 11 soorten)

<i>Clavulinopsis subtilis</i> (Bleke sikkelskoraalzwam)	<i>Lepiota fellina</i> (Panterparasolzwam)
<i>Limacella glioderma</i> (Oranjebruine kleefparasol)	<i>Phellinus torulosus</i> (Viltige vuurzwam)
<i>Cystolepiota bucknallii</i> (Violetstelige parasolzwam)	<i>Lepiota grangei</i> (Groenschubbige parasolzwam)
<i>Limacella vinosorubescens</i> (Wijnrode kleefparasol)	<i>Plicaturopsis crispa</i> (Plooiwieswaaiertje)
<i>Exidia saccharina</i> (Bruine suikerzwam)	<i>Leucoagaricus badhamii</i> (Bloedende champignonparasol)
	<i>Tremellodendropsis tuberosa</i> (Koraaltrilzwam)

Beheersadviezen

Gezien het grote belang van dit gebied volgen hier nog enkele beheersadviezen. Het is belangrijk om overmatige bramenopslag te verwijderen, zowel in de droge als natte gedeeltes van het bos. Bij nieuwe aanplant dient men bij voorkeur gebruik te maken van mycorrizavormende boomsoorten, zoals berk, beuk, eik en haagbeuk voor de droge gedeeltes en els en wilg voor de nattere gedeeltes. Verder is ook de aanplant van es, meidoorn en sleedoorn gunstig voor de mycoflora. Voorts kan men de omgewaaide bomen, voorzover ze de toegangspaden niet versperren, laten liggen, zoals nu al gebeurt. De vele soorten saprofyten maken hier dankbaar gebruik van.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar de mycologen die hun waarnemingen stuurden naar de kartering van de NMV. De gegevens ingestuurd tot en met 1996 zijn opgenomen in dit artikel. Met name wil ik de volgende personen en instanties bedanken: alle medewerkers aan de kartering van de NMV, de leden van de Paddestoelen Studiegroep Limburg en in bijzonder mevrouw Tonny Jetten Bollen voor de vele inventarisaties, Piet Kelderman en Hans Crutsen voor de vele determinaties en controles van diverse soorten en Staatsbosbeheer voor de verleende vergunningen. En ten slotte dank aan Yvanka Pfeifer en Leo Jalink voor de verkregen hulp bij dit artikel.

Literatuur

- Arnolds, E.J.M., Ommering, G. van. 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC Natuurbeheer nr. 24.
- Bollen, J. 2000. De Oranjerode hertezwam, een fraaie vondst in het Bunderbosch. PSL-Nieuws 7(1): 12.
- Bollen, J. 2001a. De Kleine trompetzwam in het Bunderbosch. PSL-Nieuws 8(1): 11.
- Bollen, J. 2001b. De Geschubde boleet in het Bunderbosch. PSL-Nieuws 8(2): 8.
- Bollen, J. in prep. Kroonjuwelen en andere mycologische snuisterijen 4. Het noordelijke gedeelte van het Bunderbos. Coolia.
- Jalink, L.M. 1999. Op zoek naar de mycologische kroonjuwelen van Nederland. 1. De 200 meest waardevolle kilometerhokken. Coolia 42(3): 143-162.
- Jalink, L.M. in prep. De mycologische kroonjuwelen van Limburg. Een verkenning ten behoeve van bescherming, beheer en onderzoek. Natuurhistorisch Maandblad.
- Ummels, J. *et al.* 1998. Geulle, He(e)melsbreed Flora en Fauna van Geulle. Uitgave Heemkunde Vereniging Geulle.